

Prof. dr. Edin Halapić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Pravni fakultet / Faculty of Law
e.halapic@pfsa.unsa.ba

UDK 343 (73)

Pregledni naučni rad

SMRTNA KAZNA
PRIMJER SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA
(Furman v. Georgia i The July 2 Cases)

THE DEATH PENALTY
THE EXAMPLE OF UNITED STATES OF AMERICA
(Furman v. Georgia and The July 2nd Cases)

Sažetak

Rad pod naslovom „Smrtna kazna: Primjer Sjedinjenih Američkih Država (Furman v. Georgia i The July 2 Cases)“ odnosi se na istraživanje statusa smrtne kazne unutar američkog pravnog sistema. U radu posebna pažnja posvetila se presudi Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država iz 1972. godine. U pitanju je predmet Furman v. Georgia koji se smatra jednim od ključnih slučajeva druge polovine XX vijeka. Tokom svoje historije Sjedinjene Američke Države poznavale su smrtnu kaznu. Ova kazna postojala je i u kolonijalnom periodu. Vrlo rano pojedine kolonije usvajaju krivične zakone u kojim je predviđena smrtna kazna za trgovinu sa indijanskim plemenima. Presudom u predmetu Furman v. Georgia Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država započeo je proces reforme krivičnog materijalnog prava, a smrtnu kaznu proglasio neustavnom. Na kraju, ovo je dovelo do prakse da se smrtna kazna u određenom broju država (federalnih jedinica) preispita kako bi se zaustavilo izvršenje. Međutim, sud je i nakon 1972. godine imao priliku da rješava pitanje statusa smrtne kazne u poznatim predmetima od drugog jula 1976. godine. U ovim predmetima sud je veliku pažnju posvetio ustavnosti procedura izricanja smrtne kazne. Na kraju, sud je opravdao smrtnu kaznu koja je postojala u Džordžiji, Floridi i Teksasu.

Ključne riječi: *smrtna kazna, Sjedinjene Američke Države, Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država, Furman v. Georgia, sudski postupci*

Summary

The article titled „The Death Penalty – The example of United States of America (Furman v. Georgia and the July 2nd Cases)“ relates to the research of the death penalty status within the American legislative. In this article, the special emphasis was put on the verdict of the Supreme Court of the United States of America which

was pronounced in 1972. It concerns the case Furman v. Georgia, which was considered as one of the key cases of the second half of XX century. During its history, the United States of America recognized the death penalty. This type of punishment also existed during the colonial period. At rather early stage, some of the colonies adopted criminal laws which foresaw the death penalty for people trading with Indian tribes. With the verdict in the case of Furman v. Georgia, the Supreme Court of the United States of America started the process of reform of the criminal material law and the death penalty was proclaimed as unconstitutional. Consequently this brought to the practice that the death penalty was revised in certain number of states (federal units) with aim to stop its further fulfillment. However, from 1972 onwards, the court had a chance to decide about the status of death penalty, especially within the famous cases from July 2nd from 1976. Among those cases the court paid great attention to the issue of the constitutionality of the procedures when passing the sentence, i.e. death penalty. At the end, it justified the death penalty which was practiced in Georgia, Florida and Texas.

Key words: *Death penalty, United States of America, Supreme Court of United States of America, Furman v. Georgia, court acts.*

Uvod

Sjedinjene Američke Države su kroz svoju cjelokupnu historiju poznavale smrtnu kaznu. Istraživanjem je utvrđeno da je ova kazna izvršena samo godinu dana nakon formiranja prvog kolonijalnog naselja. Tokom 1608. godine u Džejmstaunu (Jamestown) Džordž Kendal (George Kendall) osuđen je na smrtnu kaznu vješanjem. Četiri godine kasnije Vridžinija (Virginia) je donijela krivični zakon koji predviđa smrtnu kaznu za trgovinu sa indijanskim plemenima (R. Steoff 2008). Historijski posmatrano, porijeklo ove kazne nalazi se u poznatom Hamurabijevom zakoniku (E. Halapić 2002). Zapadne kulture poznavale su ovu kaznu, a okončanjem Drugog svjetskog rata mnoge države su zadržale izvršenje najstrožije kazne. Okončanjem rata skandinavske zemlje su de jure prve ukinule smrtnu kaznu, a njihov primjer slijedile su zemlje Latinske Amerike (K. L. Hall 2002). U slučaju Evrope pitanje smrtne kazne smatra se okončanim, s obzirom na to da je uslov za pristupanje Evropskoj uniji da kandidovane države nemaju smrtnu kaznu. Od ukupnog broja država na svijetu, koji iznosi stotinu devedeset i šest, smrtna kazna ukinuta je u stotinu i devet država (C. Whitman 2002). Međutim, kada se govori o Sjedinjenim Američkim Državama, američka pravna kultura nije prihvatila ideju apsolutnog ukidanja smrtne kazne (Capital Punishment). Naprotiv, američka pravna historija smatra da je u pitanju jedna od najkontroverznijih tema, što je uticalo na pojavu različitih stavova u literaturi (C. Laffey 2002). Tokom druge polovine

XX vijeka Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država saslušao je nekoliko predmeta u kojima se reguliše smrtna kazna. Za isti period karakteristično je da je najviši sud vješto izbjegavao predmete koji se odnose na status smrtno kazne. Vremenom sud je postao posljednje utočište za žalbe zatvorenika koji su čekali izvršenje smrtno kazne. Statistički podaci ukazuju da su postojale razlike u ukupnom broju izvršenih smrtnih kazni. Tokom pedesetih godina prošlog vijeka broj izvršenih smrtnih kazni iznosio je stotinu. U periodu sedamdesetih i osamdesetih godina nije bilo izvršenja ove kazne, a tokom 2000. godine broj izvršenih kazni iznosio je stotinu.¹ Pitanje smrtno kazne vrlo je kompleksno i sadrži elemente moralnog, religijskog, socijalnog, ekonomskog i političkog karaktera. Ovi elementi podložni su različitoj interpretaciji koja nastaje pod uticajem političkih, socijalnih i drugih elementima. Kada se govori o Sjedinjenim Američkim Državama, onda se uočavaju razlike o statusu najstrožije kazne i njenom načinu izvršenja. U historiji američkog prava predmet iz 1972. godine smatra se prekretnicom u sudskom regulisanju statusa smrtno kazne.

Furman v. Georgia (1972)

Prije upoznavanja za sudskim predmetom *Furman v. Georgia* potrebno je ukazati na nekoliko pojava koje su uticale na rješavanje statusa smrtno kazne. Tokom XX vijeka u američkom pravu dolazi do formiranja termina konstitucionalizacija (Constitutionalizatuio). Ovaj termin obuhvatio je ustavne principe, doktrine i ideje koje su se sve više koristile u krivičnom pravu. U stvaranju spomenutog termina veliku ulogu imao je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država kroz tumačenja ustavnog teksta i državnih zakona. U rješavanju pitanja koja se odnose na status smrtno kazne, tokom druge polovine XX vijeka, Vrhovni sud suočava se sa šest različitih modela analize ustavnosti ili neustavnosti smrtno kazne. U pitanju su sljedeći modeli:

1. prethodno preispitivanje (Forgo Review) i ostavljanje smrtno kazne državnim zakonodavstvima,
2. provođenje materijalnog i kategoričkog preispitivanja ustavnosti za sve ili posebnu vrstu zločina i njihovih počinioca,

¹ Opširnije o navedenim pokazateljima vidjeti analizu Biroa sa sudsku statistiku (Bureau of Justice Statistics) Ministarstva pravde Sjedinjenih Država (U.S. Department of Justice) za period 1950–2000. godine. Ovi podaci dostupni su na zvaničnim internetskim adresama: <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=tp&tid=18> i <https://search.justice.gov/search?query=death+penalty&op=Search&affiliate=justice>. Stranici se pristupilo 26. 10. 2019. godine.

3. preispitivanje konzistentnosti smrtne kazne sa ustavnim vrijednostima,
4. preispitivanje koje odražava značajnu analizu individualnih slučajeva ustavnosti smrtne kazne,
5. preispitivanje procesa koji je nametnuo smrtnu kaznu u cilju utvrđivanja da li su ustavne procedure propuštene ili zanemarene i
6. preispitivanje procesa koji je korišten u nametanju smrtne kazne kako bi se utvrdilo da li je ustavna procedura koja se odnosi na završnu fazu procesa narušena i to za suđenja koja se odnose na smrtnu kaznu (J. S. Liebman 2007).

Ovi modeli koristili su se tokom sedamdesetih godina prošlog vijeka, a koje je uvažio Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u predmetima koji su se odnosili na smrtnu kaznu. Sud je tokom druge polovine XX vijeka okončao dvadeset i pet sudskih slučajeva gdje se kao predmet pojavljuje smrtna kazna.² U procesu ukidanja smrtne kazne posebno mjesto pripada predmetu *Furman v. Georgia* iz 1972. godine. Predmet je duboko podijelio Vrhovni sud u stavovima o ustavnosti smrtne kazne. Sud je u *Furman v. Georgia* izdao tzv. Per Curiam Opinion.³ Praksa donošenja ovakve vrste presude nije karakteristična za Vrhovni sud. Per Curiam Opinion je veoma kratak i obuhvata samo jednu stranicu. Sadrži podatke koji se odnose na broj sudija koji podržavaju stav suda sa slagajućim mišljenjima (Concurrence Opinion) i broj sudija koji su autori

² U pitanju su: *United States v. Jackson* iz 1968. godine, *Witherspoon v. Illinois* iz 1968., *Bumper v. North Carolina* iz 1968., *Furman v. Georgia* iz 1972., *Schick v. Reed* iz 1974., *Gregg v. Georgia* iz 1976., *Proffitt v. Florida* iz 1976., *Jurek v. Texas* iz 1976., *Woodson v. North Carolina* iz 1976., *Coker v. Georgia* iz 1977., *Lockett v. Ohio* iz 1978., *Bell v. Ohio* iz 1978., *Eddings v. Oklahoma* iz 1982. godine., *Enmund v. Florida* iz 1982., *Pulley v. Harris* iz 1984., *Lockhart v. McCree* iz 1986., *Ford v. Wainwright* iz 1986., *McCleskey v. Kemp* iz 1987., *Booth v. Maryland* iz 1987., *Thompson v. Oklahoma* iz 1988., *South Carolina v. Gathers* iz 1989., *Penry v. Lynaugh* iz 1989., *Stanford v. Kentucky* iz 1989., *Dawson v. Deleware* iz 1992. i *Gomez v. United States District for the Northern District of California* iz 1992. godine. Spisak sudskih predmeta sastavljen je na osnovu liste koju je objavio Pravni fakultet Univerziteta Kornel pod segmentom „Capital Punishment“. Iz ove liste izuzeti su oni predmeti koji vremenski ne pripadaju drugoj polovini XX vijeka. Isti fakultet objavljuje i listu pod naslovom „Surove i neobične kazne“ (Cruel and unusual Punishment) koja sadrži mnoge od navedenih predmeta. Opširnije vidjeti stranicu Pravnog fakulteta Univerziteta Kornel (<http://www.law.cornell.edu/supcs/cases/topics>). Stranici se pristupilo 27. 10. 2019. godine.

³ Termin Per Curiam Opinion koristi se kao oznaka za presude koje je izdao apelacioni sud od većeg broja sudija, ali se presuda donosi u ime suda gdje sud nastupa kolektivno i anonimno. U pitanju je termin latinskog porijekla koji u prevodu znači „putem suda“. Ovu vrstu presude Vrhovni sud je tokom druge polovine XX vijeka koristio u samo pet sudskih predmeta. Primjedba autora.

neslagajućeg mišljenja (Dissenting Opinion). Međutim, ako se ovoj stranici dodaju slagajuća i neslagajuća mišljenja kao i brifovi prijatelja suda, onda ukupan broj stranica predmeta *Furman v. Georgia* iznosi dvije stotine i pedeset. Sudije koje su autori slagajućeg mišljenja su Vilijam O. Daglas (William O. Douglas), Vilijam J. Brennan Jr. (William J. Brennan, Jr.), Stjuart Poter (Stewart Potter), Bajron Rejmond Vajt (Byron Raymond White) i Turgud Maršal (Thurgood Marshall). Predsjednik Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država Erl Voren Burger (Earl Warren Burger), sudije Heri Andriju Blekmun (Harry Andrew Blackmun), Luis Frenklin Pauvel, Jr. (Lewis Franklin Powell, Jr.) i Vilijam H. Renkvist (William H. Renquist) autori su neslagajućih mišljenja. Sud je iskoristio predmet *Furman v. Georgia* da objedini tri predmeta. To su *Jackson v. Georgia*, *Branch v. Texas* i *Furman v. Georgia*. Sud je naknadno odobrio i tzv. Writ of certiorari i obuhvati i četvrti predmet *Aikens v. California* (E. Halapić 2015). Međutim, četvrti predmet sud nije rješavao, jer je u međuvremenu Vrhovni sud Kalifornije (California Supreme Court) presudio i smrtnu kaznu okarakterisao kao neustavnu. Predmet *Jackson v. Georgia* odnosi se na krivično djelo silovanja koje je počinio Afroamerikanac, a žrtva je bila bjelkinja. Sud je na kraju optuženog proglasio krivim i izrekao smrtnu kaznu. U predmetu *Branch v. Texas* Afroamerikanac je optužen za silovanje udovice. U postupku je utvrđeno da je u pitanju počinitelj čiji je stepen inteligencije ispod prosječnog nivoa te da je i ranije osuđen za krivično djelo zločina. Kao što je bio slučaj u prvom predmetu, sud je i u ovom optuženog proglasio krivim i izrekao smrtnu kaznu.

Za razliku od navedenih predmeta, u predmetu *Furman v. Georgia* u pitanju je krivično djelo ubistva. Vilijam Henri Furman (William Henry Furman) je u noći 11. augusta 1967. godine nasilnim načinom (provala) ušao u kuću Vilijama Džosefa Mikea Jr (William Joseph Micke, Jr). U momentu izvršenja krivičnog djela Furman je imao dvadeset i šest godina života. Boraveći u kuhinjskim prostorijama, Furman se u jednom momentu susreo sa Vilijamom (E. Halapić 2015). Tom prilikom Furman je želio pobjeći, ali je izgubio ravnotežu. U momentu pada Furman je imao pištolj koji je ispalio hitac i pogodio Vilijama koji je preminuo na licu mjesta. Vilijamova porodica odmah je pozvala policiju koja je za nekoliko minuta stigla na lice mjesta. U pretraživanju okoline policija je pronašla Furmana koji je kod sebe imao pištolj i lišila ga slobode. Prije početka suđenja Furman je upućen u državnu bolnicu kako bi se obavilo psihijatrijsko vještačenje. U mišljenju bolnice navodi se da je Furman mentalno bolesna i psihotična osoba kojoj je neophodna klinička pomoć odnosno tretman. Uprkos ovim činjenicama suđenje je zakazano za 20.

septembar 1968. godine, a Furmanu je s obzirom na imovinsko stanje dodijeljen advokat po službenoj dužnosti (E. Halapić 2015). Tokom postupka sud je odbacio činjenicu mentalnog oboljenja, a porota je optuženog proglasila krivim, što je dovelo do izricanja smrtne kazne. Ova presuda dovela je do žalbenog postupka u kojem Furman osporava optužnicu i izrečenu kaznu. Vrhovni sud Džordžije okončao je postupak po žalbi 24. aprila 1969. godine i potvrdio optužnicu i izrečenu kaznu. Međutim, ovaj predmet privukao je veliku pažnju javnosti i eminentnih advokata. Novonastale okolnosti uticale su na odluku suda koji je odložio izvršenje smrtne kazne. Na ovaj način državni sud je osigurao optuženom da se obrati Vrhovnom sudu Sjedinjenih Američkih Država. Sud je zakazao raspravu za 17. januar 1972. godina, a mišljenje suda uslijedilo je 29. juna 1972. godine.

U ovom predmetu sudije Vrhovnog suda pristupaju historijskoj analizi smrtne kazne. U zaključku se navodi da je ova vrsta kazne postojala u kolonijalnom perioda, ali da je njena upotreba bila ograničenog karaktera. U nastavku analize sudije se okreću ustavnom tekstu odnosno osmom amandmanu koji je ratifikovan 15. decembra 1791. godine, a koji se odnosi na kaucije, globe i kazne (A. R. Amar 2005). Sudija Vilijam O. Douglas ističe da postoje dokazi da je terminologija koja se koristila u momentu nastanka Zakona o pravima (Bill of Rights of the United States of America, 1791) preuzeta iz Zakona o pravima koji je nastao u Engleskoj 1689. godine.⁴ Sudijska mišljenja sadrže najvažniji dio koji se odnosi na definisanje termina „surove i neobične kazne“ koji se nalazi u osmom amandmanu. Sudije koji su autori slagajućih mišljenja bavile su se ovim pitanjem, a sudija Brennan iznosi mišljenje u kojem ističe da kažnjavanje po svom karakteru ne smije dovesti do degradiranja digniteta svakog ljudskog bića.⁵ Brennanovi stavovi su prihvaćeni od sudija koji smatraju da je ovo jedan od osnovnih principa kažnjavanja koji se mora poštovati. Slične stavove podržavaju i druge sudije. Iz svih mišljenja proističe jedno ograničeno pitanje, koje glasi: „Da li uvođenje i izvršenje smrtne kazne u ovim slučajevima predstavlja surove i neobične kazne i kao takve da li krše odredbe osmog i četrnaestog amandmana?“⁶

⁴ Zakon o pravima (Bill of Rights of the United States of America, 1791) se u američkoj pravnoj kulturi koristi kao oznaka za prvih deset ustavnih amandmana koji su ratifikovani 15. decembra 1791. godine. Primjedba autora.

⁵ Vidjeti mišljenje sudije Brennan, str. 6. Presuda u predmetu *Furman v. Georgia* dostupna je na zvaničnoj <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/408/238/>. Stranici se pristupilo 27. 10. 2019. godine. Prevod: autor.

⁶ Vidjeti mišljenje Vrhovnog suda u predmetu *Furman v. Georgia* od 29. juna 1972. godine, str. 1.

Mišljenje suda sadrži zaključak u kojem se navodi da presude u svim predmetima treba preinačiti i da su predmeti upućuju na daljnje postupanje. Predmetom *Furman v. Georgia* Vrhovni sud proglasio je smrtnu kaznu neustavnom, što je imalo velikog uticaja na države koje su u imale ovu kaznu. Presuda je dovela do obustave izvršenja smrtne kazne u preko stotinu slučajeva u kojima su osuđenici čekali njeno izvršenje. Za razliku od navedenih mišljenja, predmet *Furman v. Georgia* sadrži i četiri neslagajuća mišljenja. Ova mišljenja mogu nam poslužiti kao uvid u stav grupe sudija o statusu smrtne kazne.

Kao primjer možemo navesti neslagajuće mišljenje sudije Luisa Frenklina Pauvela. Sudija navodi da je Kongres 1971. godine odobrio smrtnu kaznu u slučajevima atentata na članove kongresa i atentata na predsjednika i potpredsjednika države. Smrtna kazna za otmicu aviona uvedena je deset godina ranije odnosno tokom 1961. godine.⁷ Pauvel u svom mišljenju se osvrnuo na konačan stav suda. Tom prilikom je istakao da konačan stav suda predstavlja direktno kršenje principa stare decisi, federalizma, sudskog suzdržavanja i principa podjele vlasti.⁸ Za razliku od Pauvela, predsjednik Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država ističe da, u slučaju da sud posjeduje zakonodavnu vlast, on bi se priklonio sudijama Brennanu i Maršalu ili bi ograničio upotrebu smrtne kazne na mali broj najtežih zločina.⁹ U procesu utvrđivanja i analize, da li je smrtna kazna surova i neobična za krivično djelo silovanja i ubistva, šest sudija prihvatilo je analizu koja je navedena pod rednim brojem dva. Za razliku od ove grupe sudija, sudija Bajron Rejmond Vajd oslonio se na analizu pod rednim brojem tri. Prihvatajući različite načine analize, sudije su u ovom predmetu iskazale vlastite stavove o statusu smrtne kazne. S obzirom na to da je predmet *Furman v. Georgia* smrtnu kaznu proglasio neustavnom, sud je automatski uticao i na zakonodavnu aktivnost skoro čitave nacije. Tokom sedamdesetih godina prošlog vijeka ukupan broj izrečenih smrtnih kazni iznosio je pet hiljada, a izvršenih više od tri stotine. Od ukupnog broja izrečenih kazni, 4.578 osuđenika se žalilo direktnom žalbom i njihovi predmeti preispitani su od državnih tribunala. U postupcima je utvrđeno da je došlo do krupnih grešaka, što je dovelo do odbacivanja ranijih presuda u skoro dvije hiljade predmeta (J. S. Liebman et al. 2000). Mnoge države su nakon presude prihvatile postupak u kojem se velika pažnja posvetila moratoriju (Moratorium). Moratorij je trebao osigurati kašnjenje ili odlaganje izvršenja smrtne

⁷ Vidjeti neslagajuće mišljenje sudije Pauvela, str. 8.

⁸ Vidjeti neslagajuće mišljenje sudije Pauvela, str. 12.

⁹ Vidjeti neslagajuće mišljenje predsjednika Vrhovnog suda, str. 1.

kazne. Međutim, ubrzo nakon Furmana Kongres Sjedinjenih Američkih Država kao i trideset i pet država okončali su postupak obnove uvođenja smrtne kazne. Za razliku od ovog primjera, možemo se pozvati na statističke pokazatelje koji se odnose za period od 1973. do 1995. godine. U spomenutom periodu u Sjedinjenim Američkim Državama ukupan broj izrečenih smrtnih kazni iznosio je pet hiljada sedamsto šezdeset. Od ovog broja, ukupan broj izvršenih kazni iznosio je tri stotine i trinaest, što znači da je ukupan broj izvršenih kazni iznosio nešto malo više od pet procenata (tačnije 5,4). Od ukupnog broj izrečenih smrtnih kazni četiri hiljade i pet stotina sedamdeset i osam osuđenika se žalilo putem direktne žalbe i njihovi predmeti su preispitani od najviših državnih tribunala. Ukupan broj predmeta u kojima su tribunali utvrdili da je došlo do krupnih grešaka prilikom postupka i odbacili ranije presude iznosi blizu dvije hiljade (J. S. Liebman et al. 2000). Tokom 2017. godine ukupan broj država koje su izvršile smrtnu kaznu iznosio je osam, a Teksas, koji je u prošlosti imao najveći broj izvršenih smrtnih kazni, tokom 2017. godine nije imao izvršenja ove kazne (R. Knake 2018). Naredne godine broj izvršenih smrtnih kazni iznosio je sedam, s tim da su kazne izvršene samo u tri države i to Teksas, Arkanzas i Florida (J. E. Coleman 2018).

Ubrzo nakon predmeta *Furman v. Georgia* pojavljuju se autori koji su presudu okarakterisali kao presudu koja nema doktrinalnu vrijednost i u kojoj sudije nisu dokazale svoje teze (J. S. Liebman 2007). U naredne četiri godine prilike u mnogim državama su se naglo izmijenile. Ovo je dovelo do izricanja smrtnih kazni koje su potvrđene od najviših državnih sudova. Opisane okolnosti uticale su i na Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država, koji je morao sačekati novu priliku kako bi se ponovo upustio u rješavanje smrtne kazne. Prilika za to ukazala se 1976. godine kada je Vrhovni sud odobrio zahtjev za vanredno preispitivanje pravosnažnih presuda u nekoliko različitih predmeta. U pitanju se predmeti *Gregg v. Georgia*, *Proffitt v. Florida*, *Jurek v. Texas* i *Woodson v. North Carolina*. Ovi predmeti su u historiji Vrhovnog suda poznati kao predmeti drugog jula (The July 2 Cases), jer su presuđeni isti dan, tj. 2. jula 1976. godine. Posebno mjesto pripada predmetu *Gregg v. Georgia* iz 1972. godine. U ovom predmetu Troj Greg (Troy Gregg) optužen je za oružanu pljačku i ubistvo. Prema tadašnjim propisima sudski postupci u kojima se pojavljuje smrtna kazna moraju se odvijati u dvije faze. Prva faza utvrđuje krivicu, a druga je izricanje kazne. U prvoj fazi utvrdilo se da je 21. novembra 1973. godine Troj Greg stopirao zajedno sa Flojdom Alenom (Floyd Allen). Tom prilikom na sjeveru Floride primili su ih u svoje vozilo Fred Simons (Fred Simmons) i Bob Mur (Bob Moore). U

međuvremenu vozilo se pokvarilo, ali je Simons, s obzirom na to da je imao veću količinu gotovog novca, nabavio drugo vozilo. Vrlo brzo ovoj grupi pridružuje se i drugi stoper Denis Viver (Dennis Weaver), koji se sa njima vozio do Atlante, gdje ih je napustio. Nastavljajući put, preostala trojica su napravila pauzu na autoputu kako bi se odmorili od vožnje. Naredno jutro tijela Simonsa i Mora pronađena su u obližnjem jarku. Kada je pročitao u dnevnim novinama informaciju o pronađenim tijelima, Denis Viver kontaktirao je policiju. Viver je policiji priznao da je putovao sa ubijenim osobama i ponudio detaljan opis automobila i svih osoba koje je upoznao. Narednog dana, odnosno 23. novembra 1973. godine, policija je pronašla Grega i Alena. Prilikom pretresa automobila policija je pronašla pištolj (E. Halapić 2015). Nakon što su policajci ovim osobama pročitali Miranda upozorenje (Miranda Warning), obojica su potpisala izjavu kojom se odriču svojih prava.¹⁰ Tokom ispitivanja Troj Greg priznao je da iz vatrenog oružja pucao u Simonsa i Mora, te da je uzeo novac i druge predmete koji su se nalazili kod smrtno stradalih lica.¹¹ Na kraju svoje izjave Greg ističe da je bila u pitanju samoodbrana. Za razliku od Grega, Floj Alan pružio je detaljne informacije o načinu izvršenja krivičnog djela. Dolaskom na lice mjesta detaljno je opisao sve što se desilo 22. novembra 1973. godine. Okončanjem prve faze suđenja sudija je ova djela okarakterisao kao ubistva, što je saopštio poroti. U obraćanju poroti sudija je ukazao da postoji mogućnost izbora između smrtne kazne i doživotne robije. Sudija je skrenuo pažnju da porota može odrediti adekvatnu kaznu samo na osnovu prezentiranih materijala uvažavajući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti. U drugoj fazi suđenja stranke nisu dostavile nove ili dodatne dokaze, što je ubrzalo i sam proces. Na kraju, sudija je skrenuo pažnju da porota nema ovlaštena za smrtnu kaznu, osim ako utvrdi jednu od tri dolje navedene otežavajuće okolnosti. Ove okolnosti prevazilaze granice opravdane sumnje:

- prva – da je počinitelj krivičnih djela bio akter izvršenja druga dva velika krivična djela,
- druga – da je počinitelj počinio krivično djelo zbog sticanja novca i automobila koji su navedeni u optužnici,

¹⁰ Miranda upozorenje sastoji se od teksta koji se mora pročitati osobama koje se lišavaju slobode. Ovo upozorenje nastalo je na osnovu presude Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *Miranda v. Arizona* iz 1966. godine. Opširnije vidjeti: E. Halapić, *Vrhovi sud Sjedinjenih Američkih Država (1790–2005)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015, str. 265–267.

¹¹ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *Gregg v. Georgia* iz 1976. godine, str. 1.

– treća – počinjeno krivično djelo bilo je zastrašujuće, bezobzirno, užasno i nehumano i kao takvo sadržava elemente izopačenosti uma počinioaca krivičnih djela.

Porota je pristupila ispitivanju okolnosti i tom prilikom utvrdila da postoje prva i druga okolnost. Na osnovu ovoga porota je izrekla smrtnu kaznu.¹² Gregovi advokati obraćaju se Vrhovnom sudu Džordžije koji je u provedenom postupku potvrdio optužnicu i izrečenu kaznu. U presudi se navodi da je nakon detaljnog ispitivanja svih dostavljenih materijala utvrđeno da je izrečena kazna proporcionalna počinjenim krivičnim djelima.¹³ Presuda državnog suda osigurala je Gregovim advokatima da se obrate Vrhovnom sudu Sjedinjenih Američkih Država. Vrhovni sud odobrio je zahtjev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude i zakazao raspravu za 31. mart 1976. godine. Optuženom Gregu od počinjenog krivičnog djela do dolaska na Vrhovni sud trebalo je skoro pune tri godine. Presuda Vrhovnog suda, koja je napisana na dvadeset i tri stranice, fokusira se na nekoliko pitanja. Prvo se odnosilo na zakonske propise države Džordžija koji sadrže smrtnu kaznu. Sud je utvrdio da postoji šest kategorija krivičnih djela za koje se izriče smrtna kazna. To su ubistvo, otmica zbog otkupnine ili u kojoj je žrtva povrijeđena, oružana pljačka, silovanje, izdaja i otimanje aviona.¹⁴ Ova krivična djela navedena su u zakonu države Džordžija koji je stupio na snagu 1972. godine.

Pitanje koje se pojavilo pred Vrhovnim sudom u predmetu *Gregg v. Georgia* slično je pitanju iz 1972. godine. To je da li je smrtna kazna izrečena za krivično djelo ubistva pod određenim uslovima surova i neobična i da li predstavlja kršenje osmog i četrnaestog amandmana. Vrhovni sud u presudi navodi da je zakonski sistem prema kojem je Troj Greg osuđen na smrtnu kaznu ustavan i potvrđuje se presuda Vrhovnog suda Džordžije. Predmetom *Gregg v. Georgia* obuhvatilo se pitanje ustavnosti procedura izricanja smrtne kazne. Na ovaj način, a za razliku od predmeta *Furman v. Georgia*, Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država odlučio je da smrtna kazna koja postoji u Džordžiji, Floridi i Teksasu zadovoljava standarde osmog amandmana. Presuda u predmetu *Gregg v. Georgia* pitanje smrtne kazne nije definitivno okončala te se može reći da je budućnost rješavanja ustavnosti ili neustavnosti smrtne kazne nepredvidljiva. Tokom sedamdesetih godina prošlog vijeka Vrhovni sud se suočava sa mnogim predmetima kojima se

¹² Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *Gregg v. Georgia* iz 1976. godine, str. 2.

¹³ *Ibid.*, str. 2.

¹⁴ ¹⁴ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *Gregg v. Georgia* iz 1976. godine, str. 2.

traži novi način tumačenja osmog amandmana. Novi način interpretacije trebao bi osigurati veću ulogu federalnog sudskog sistema u postupku materijalnog preispitivanja smrtnih kazni koje su izrekli državni sudovi. U predmetima koji su uslijedili nakon *Gregg v. Georgia* odbrana je zastupala mišljenje da funkcija osmog amandmana nije samo da reguliše način izricanja smrtne kazne u državama već da ograniči njeno izricanje od slučaja do slučaja i na precizno utvrđene vrste zločina i počinitelja. Jedan od primjera je predmet iz 1978. godine *Lockett v. Ohio*. U ovom predmetu odbrana je smatrala da određene činjenice i okolnosti koje su prisutne u ovom slučaju ukazuju da je izrečena smrtna kazna neustavna odnosno da nije u skladu sa osmim i četrnaestim amandmanom.¹⁵ Sličan predmet je i *Godfrey v. Georgia* gdje je Vrhovni sud utvrdio da su zakonski standardi države Džordžija o prihvatljivosti izricanja smrtne kazne neustavni.¹⁶ Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država je u predmetima koji su rješavani nakon *Gregg v. Georgia* ponudio interpretaciju ustavnih pravila koja je poznata pod imenom „Super zakonski proces“ (Super Due Process). Ovaj način sudske interpretacije zadržan je sve do danas (J. L. Hoffman 2000).

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država je tokom osamdesetih godina prošlog vijeka odlučivao nekoliko predmeta gdje je došlo do izricanja smrtne kazne. U pitanju su predmeti koji su poznati pod zajedničkim imenom „Predmeti iz proljeća 1983.“ (Spring 1983 Cases). Iza ovog naziva nalaze se tri predmeta. Prvi je *Barefoot v. Estelle*, drugi je *Zant v. Stephens* i treći je *Barclay v. Florida*. U svim predmetima optuženi su osuđeni na smrtnu kaznu, a Vrhovni sud je odlučio da odobri ispitivanje predmeta. U prvom predmetu dovodi se u pitanje stručna procjena mentalnog zdravstvenog stanja počinioca krivičnog djela. Za razliku od prvog, u naredna dva predmeta ključnu ulogu imaju otežavajuće okolnosti. U predmetu *Zant v. Stephens* Vrhovni sud Džordžije proglasio je zakonske otežavajuće okolnosti neustavnim i potvrdio smrtnu kaznu. U predmetu *Barclay v. Florida* smrtna

¹⁵ Ovim predmetom Sandra Locket (Sandra Lockett) osuđena je na smrtnu kaznu u skladu sa zakonima Ohaja. U postupku odbrana je insistirala da se uvažavajuće okolnosti (godine života, mali stepen učešća u ubistvu koje su počinile druge osobe). U stavu Vrhovnog suda se navodi da je presudom koja se zasniva na temeljitom preispitivanju predmeta preinačena presuda Vrhovnog suda Ohaja do te mjere da podržava izricanje smrtne kazne, a predmet se upućuje na daljnji postupak. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država je ovom presudom zaključio da ograničeni raspon olakšavajućih okolnosti koji je prisutan u zakonu Ohaja nije u skladu sa odredbama osmog i četrnaestog amandmana. U nastavku se navodi da je za ispunjavanje ustavnih standarda potrebno osigurati da zakonski propisi u kojima se predviđa smrtna kazna ne smiju zanemariti razmatranje relevantnih olakšavajućih okolnosti. Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda u predmetu *Lockett v. Ohio* iz 1978. godine.

¹⁶ Vidjeti presudu Vrhovnog suda u predmetu *Godfrey v. Georgia* iz 1980. godine.

kazna zasnivala se na otežavajućim okolnostima koje nisu predviđene zakonom. U ovim predmetima Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država potvrdio je presude kojima je izrečena smrtna kazna.¹⁷ Presude su u literaturi okarakterisane kao put koji je trebao ponuditi konačan sudski odgovor na smrtnu kaznu. Međutim, ispostavilo se da su ovi predmeti po svojoj težini prevazišli kapacitet Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država. Tim povodom reagovao je i sudija Pauvel koji je u svom govoru kritikovao federalne sudove da vrlo često odgađaju izvršenje smrtno kazne (J. S. Liebman 2007).

Broj predmeta u kojima je učestvovao Vrhovni sud u rješavanju smrtno kazne odnosno o ustavnosti ili neustavnosti iste je veliki. Jedan od predmeta je *McCleskey v. Kemp* iz 1987. godine. U ovom slučaju Voren MekKlaski (Warren McClaskey) optužen je za dva krivična djela. Prvo je oružana pljačka, a drugo ubistvo policajca na dužnosti. Dana 12. oktobra 1978. godine Voren je sa trojicom naoružanih ljudi ušao u prostorije prodavnice namještaja. Tada je naredio svim licima koja su se nalazila u radnji da legnu na pod, a trojica pomagača su okupila uposlenike i vezala ih i od menadžera radnje tražili su da im preda novac i njegov ručni sat. U međuvremenu jedan od uposlenika aktivirao je tzv. tihi alarm. Vrlo brzo na lice mjesta stigao je policajac Frenk Šlat (Frank Schlatt) koji je ušao u radnju na glavni ulaz. Prilikom kretanja prema unutrašnjosti radnje na policajca su ispaljena dva hica. Jedan je pogodio policajca u lice od kojeg je nastupila trenutna smrt.¹⁸ Nekoliko sedmica kasnije Voren MekKlaski je lišen slobode zbog drugog krivičnog djela. Prilikom ispitivanja Voren je priznao da je učestvovao u pljački radnje 12. oktobra 1978. godine, ali nije priznao da je pucao iz vatrenog oružja i da je usmrtio policajca. U ovom predmetu treba istaći da je optuženi bio afroameričkog porijekla, a ubijeni policajac bio je bijelac. U postupku država je dostavila dokaze balističkog vještačenja kao i izjave dvojice svjedoka koji su potvrdili da je Voren pucao prilikom pljačke. Voren nije ponudio olakšavajuće okolnosti i porota ga optužuje za ubistvo. U drugoj fazi suđenja porota je saslušala argumente kako bi mogla izreći odgovarajuću kaznu. Prema tadašnjem pravu Džordžije, porota nije ovlaštena za izricanje smrtno kazne. Izuzetak predstavlja pravilo ako se u postupku utvrdi da je ubistvo počinjeno izvan granica opravdane sumnje i ako je usko povezano sa jednom od zakonskih otežavajućih okolnosti.¹⁹ Porota je u

¹⁷ Opširnije vidjeti presude Vrhovnog suda u predmetima *Barefoot v. Estelle*, *Zant v. Stephens* i *Barclay v. Florida*.

¹⁸ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *McCleskey v. Kemp* iz 1987. godine, str. 1. Ovaj dio presude navodi da su osobe koje su počinile pljačku tom prilikom od menadžera uzele i novac u iznosu od šest američkih dolara.

¹⁹ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu

ovom slučaju našla otežavajuće okolnosti i predložila smrtnu kaznu za ubistvo policajca i kaznu doživotnog zatvora za oružanu pljačku. Postupajući prema preporuci porote, isto je učinio i sud. Po okončanju postupka Voren je uložio žalbu Vrhovnom sudu Džordžije koji je potvrdio optužnicu i izrečene kazne. Sud je odbio Vorenov zahtjev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude. Na isti način postupio je i Viši sud za okrug Fulton (Superior Court of Fulton County). Vrlo brzo Voren se obraća Višem sudu za okrug Bats (Superior Court of Butts County) i apelacionom sud za jedanaesti okrug (Court of Appeals for the Eleventh Circuit) tražeći izdavanje tzv. Writ of habeas corpus koji je odbijen. Isti zahtjev Voren je uputio Federalnom distriktnom sudu za Sjeverni distrikt Džordžije (Federal District for the Northern District of Georgia). U ovom zahtjevu Voren je isticao rasnu diskriminaciju kao osnov za izricanje smrtne kazne. Opravdavajući svoj stav, Voren je dostavio studiju koja se odnosila na dvije hiljade slučajeva u kojima su izrečene smrtne kazne u periodu od 1973. do 1979. godine. Studija je sadržavala i statističku analizu koja ukazuje na nejednakost u izricanju smrtne kazne. Prema rezultatima studije, ova kazna se u predmetima u kojima su Afroamerikanci optuženi za ubistva bijelaca izricala u jedanaest procenata, a u slučaju kada su bijelci optuženi za ubistva Afroamerikanca smrtna kazna se pojavljuje samo u jednom procentu.²⁰ Autori spomenute studije bili su profesori Dejvid C. Buldus (David C. Buldus), Čarls Pulaski (Charles Pulaski) i Džordž Vudvort (George Woodworth) i poznata je pod imenom „Buldusova studija“ (R. L. Kennedy 1989).

Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država odobrio je vanredno preispitivanje pravosnažne presude i zakazuje raspravu za 15. oktobar 1986. godine. U raspravi sud je pristupio detaljnoj analizi studije pretpostavljajući njenu validnost. Presuda suda odnosi se i na isticanje Vorenove tvrdnje da je smrtna kazna neustavna i da krši odredbe osmog i četrnaestog amandmana. Mišljenje Vrhovnog suda napisao je sudija Pauvel, a sudije Brennan, Blakmun i Stivens dostavili su svoja neslagajuća mišljenja. Presuda u predmetu *McCleskey v. Kemp* donijeta je 22. aprila 1987. godine. Sud je utvrdio da je pravo države Džordžije adekvatno primijenjeno i da u skladu sa tim sud potvrđuje presudu žalbenog suda za jedanaesti okrug. U svojoj presudi Vrhovni sud je utvrdio da su presude distriktnog i žalbenog suda korektno presudile ovaj slučaj.²¹ Presuda Vrhovnog suda povod je za kritiku koja je uslijedila nakon objavljivanja presude.²² Prema pisanju *Harvard Law Review*

McCleskey v. Kemp iz 1987. godine, str. 2.

²⁰ Opširnije vidjeti: *ibid.*, str. 2.

²¹ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *McCleskey v. Kemp* iz 1987. godine, str. 11.

²² Presuda u predmetu *McCleskey v. Kemp* potječe iz ere konzervativnog Renkvistovog suda.

presuda u predmetu *McCleskey v. Kemp* je logično nevjerodostojna, moralno ukorljiva i pravno neutemeljena.²³ Za razliku od ovog mišljenja, profesor Hugo Adam Bedau je ovu presudu povezo sa presudama *Dred Scott v. Sandford*, *Plessy v. Ferguson* i *Korematsu v. United States* (R. L. Kennedy 1989). Vlastiti stav sudija Blekmun iskazao je u neslagajućem mišljenju gdje je naveo da je razočaran stavom Vrhovnog suda zbog napuštanja vrlo dobro razvijene ustavne jurisprudencije.²⁴ U svojim neslagajućim mišljenjima sudije Brennan i Maršal su zauzeli identičan stav o smrtnoj kazni. Oni smatraju da je smrtna kazna u svim okolnostima surova i neobična kazna, zabranjena osmim i četrnaestim amandmanom.²⁵ Vrhovni sud nije dao konačan odgovor o statusu smrtne kazne u Sjedinjenim Američkim Državama i vrlo teško se može zaključiti da ova presuda uživa status precedenta. Na kraju, optuženi Voren izgubio je pravnu bitku i pogubljen je na električnoj stolici 26. septembra 1991. godine (P. Applebome 1991). Ako bismo pokušali definisati stav Vrhovnog suda po ovom pitanju, onda možemo reći da je sud tokom druge polovine XX vijeka odobravao zahtjeve za vanredno preispitivanje pravosnažnih presuda u kojima se pojavljuje smrtna kazna. U mnogim postupcima sud je preinačio presude koje su favorizovale smrtnu kaznu. Ovaj trend iskazuje stalnu tendenciju rasta i sa sigurnošću možemo utvrditi da je prisutan i danas (J. L. Hoffman 1993). Problem smrtne kazne u Sjedinjenim Američkim Državama nije definitivno okončan, jer još uvijek postoji podjela država na one koje posjeduju i one koje ne posjeduju smrtnu kaznu.

Uloga Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u početku je bila minimalnog značaja. Međutim, ona se naglo mijenja dolaskom druge polovine XX vijeka, kada je sud uočio potrebu da se ovim pitanjem treba baviti i federalni sudski sistem. U Sjedinjenim Američkim Državama smrtna kazna imala je svoje uspone i padove. Prema pojedinim istraživanjima nakon okončanja Drugog svjetskog rata pojedine države ukidaju smrtnu kaznu, kao što je slučaj sa Viskonsinom i Mičigenom (Wisconsin, Michigan). Za razliku od ovih, druge države koje su imale smrtnu kaznu, kao što su Nju Džersi, Tenesi ili Nju Meksiko, u periodu od 1976. godine do 2000. godine nisu imale niti jedno izvršenje ove kazne (L. M. Friedman 2002). Za raniji period možemo spomenuti da u Sjedinjenim Američkim Državama od 1967. godine do okončanja predmeta *Furman v. Georgia* nije bilo izvršenja smrtne kazne.

Primjedba autora.

²³ Vidjeti *Harvard Law Review*, Vol. 101 (1987), str. 158. Tekst pod naslovom „Leading Cases“ koji se odnosi na pregled rada Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država za 1987. godinu.

²⁴ Vidjeti neslagajuće mišljenje sudije Blekmuna.

²⁵ Vidjeti neslagajuća mišljenja sudija Brenana i Maršala.

Drugim predmetom, odnosno *Gregg v. Georgia*, Vrhovni sud nije uspio okončati kontroverze oko smrtne kazne. Kao jedna od posljedica ove presude je nagli rast broja stanovnika koji su podržavali smrtnu kaznu. Ove prilike nastavile su trend rasta u kasnijem periodu, tako da tokom 1988. godine sedamdeset i devet procenata stanovništva je podržavalo smrtnu kaznu (L. M. Friedman 1993). Jedan od ciljeva koje je Vrhovni sud želio ostvariti je da svojim presudama utiče na državne i federalne sudije. Ovo se ostvarilo na taj način što je Vrhovni sud uticao na rad državnih i federalnih sudova, te da u slučajevima smrtne kazne pokušaju izreći drugu, odnosno kaznu doživotnog zatvora.

U drugoj polovini XX vijeka sud se koncentrisao na pitanja koja se direktno odnose na poseban način ispitivanja otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. U ovom segmentu države su dobile široka ovlaštenja u smislu definisanja i korištenja okolnosti, ali je konačan stav o standardima pitanje isključivo federalnog karaktera. Vrlo brzo u pitanje smrtne kazne uključuje se i Kongres Sjedinjenih Američkih Država, koji 1996. godine donosi Zakon o antiterorizmu i djelotvornoj smrtnoj kazni (The Antiterrorism and Effective Death Penalty) u želji da ubrza procese u kojima se izriče smrtna kazna. Ovim zakonom osuđenici su veoma teško dolazili do federalnih sudova putem writa o habeas corpusu (Writ of habeas corpus). Ranije je spomenuto da je jedan od problema koji je usko povezan sa pitanjem smrtne kazne dugotrajnost postupaka. Jedan od takvih primjera je i slučaj Kerila Česmena (Caryl Chessman) osuđenog na smrtnu kaznu 25. juna 1948. godine u Kaliforniji. Čekajući izvršenje kazne, Keril je napisao tri knjige i postao nacionalni simbol u borbi protiv smrtne kazne. Za njegovo pomilovanje angažovala se kraljica Belgije i Vatikan. Izvršenje kazne desilo se tek 2. maja 1960. godine u Kaliforniji (gasna komora). Za razliku od ovog primjera, možemo navesti i slučaj Kejta Boldvina (Keith Baldwin) koji je pogubljen na električnoj stolici 18. juna 1999. godine u četrdesetoj godini života. Kada je optužen za ubistvo, Kejt je imao osamnaest godina (L. M. Friedman 2002). U historiji smrtne kazne nalazi se i predmet koji se može smatrati najbržim postupkom u historiji pravosuđa. U pitanju je slučaj Džuzepea Zangare (Giuseppe Zangara) koji je 15. februara 1933. godine pucao na tadašnjeg predsjednika Sjedinjenih Američkih Država T. Ruzvelta. Tom prilikom Zangara je promašio Ruzvelta, ali je pogodio gradonačelnika Čikaga koji je od posljedica ranjavanja preminuo 6. marta 1933. godine. Zangara je proglašen krivim i pogubljen je na električnoj stolici 23. marta 1933. godine (L. M. Friedman 2002).

U Sjedinjenim Američkim Državama postoje velike regionalne razlike u smislu ukupnog broja izvršenih smrtnih kazni. Prema nekim pokazateljima prednjače južne države. U periodu od 1977. do 1999. godine ukupan broj

izvršenih smrtnih kazni iznosio je pet stotina devedeset i osam. Od ovog broja, stotinu devedeset i devet izvršenja registrovano je u Teksasu, sedamdeset i tri u Virđžiniji, a dvanaest u sjevernoj državi odnosno u Illinoisu (S. Banner 2002). Slične prilike vladale su i u periodu prve polovine 2001. godine kada je ukupan broj izvršenih smrtnih kazni u Teksasu iznosio dvije stotine i četrdeset i sedam. Od ovog broja oko 65 procenata čine Afroamerikanci i tzv. Hispanosi, a preko 85 procenata čini siromašno stanovništvo (D. M. Smith 2001).

Bez obzira na statističke podatke kao i na prisutne razlike, Vrhovni sud nije uspio kroz svoju historiju ponuditi konačno rješenje za smrtnu kaznu. Mnoga pitanja su djelimično odgovorena predmetom *Furman v. Georgia* kojim je sud sve državne zakone koji sadrže smrtnu kaznu proglasio neustavnim. Međutim, kao što se može vidjeti iz gore navedenih predmeta, sud je vrlo brzo promijenio svoj stav. Jedan od razloga možemo potražiti u nespemnosti suda kao institucije da se odluči na krupan korak u rješavanju ovog pitanja. Drugi razlog nalazi se u različitim stavovima sudija koji su u skoro svim ključnim slučajevima doveli do oštre podijeljenosti suda. Iz spomenutog razloga možemo govoriti o grupi sudija koji su tradicionalno dostavljali svoja neslagajuća mišljenja i na taj način isticali svoj stav o smrtnoj kazni. Danas se smatra da je Vrhovni sud ozbiljne korake poduzeo u spomenutom predmetu iz 1972. godine (*Furman v. Georgia*). Međutim, prema pisanju sudije Vrhovnog suda Vilijama J. Brenana Jr (William J. Brennan, Jr), sud je ranije suočen sa pitanjem smrtne kazne. Naime, tokom šezdesetih godina prošlog vijeka Nacionalno udruženje za unapređenje položaja obojenih ljudi zajedno sa svojim ogrankom (pravna odbrana i fond za obrazovanje) finansira postupke koji su trebali osigurati izazov ustavnosti smrtne kazne. Konačan rezultat angažovanja udruženja nastupio je 1968. godine u predmetu *Witherspoon v. Illinois* u kojem je sud direktno suočen sa pitanjima opravdanosti i ustavnosti smrtne kazne. Ovaj predmet sud je iskoristio da preinači presudu Vrhovnog suda Illinoisa kojom je porota osudila Viterspuna na smrtnu kaznu.²⁶

Ipak, pitanje smrtne kazne pojavljuje se na Vrhovnom sudu i ranije. Tokom 1963. godine sudija Goldberg dostavio je svakom sudiji memorandum. Ovaj memorandum odnosio se na šest predmeta u kojima se traži od suda davanje saglasnosti za vanredno preispitivanje pravosnažne presude. Ova praksa, da sudija kao pojedinac piše i dostavlja memorandum, nije karakteristična za rad Vrhovnog suda. Isti memorandum interesantan je zbog činjenice da

²⁶ Opširnije vidjeti presudu Vrhovnog suda u predmetu *Witherspoon v. Illinois* iz 1968. godine, str. 6.

predmeti koji su navedeni u njemu nisu bili na redovnoj konferenciji suda te da nisu raspravljani niti su određeni termini rasprave. Zajednička karakteristika predmeta jeste u tome da predstavljaju pitanje ustavnosti smrtne kazne u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovo pitanje nije izazvalo veliku pažnju sudova kao ni sredstava javnog informisanja. Međutim, Vrhovni sud odbio je u svih šest slučajeva zahtjeve za vanredno preispitivanje pravosnažnih presuda, a sudija Goldberg autor je šest neslagajućih mišljenja (W. J. Brennan, Jr. 1986). Sudija Brennan navodi da je 1956. godine, kada je imenovan u Vrhovni sud, ukupan broj izvršenih smrtnih kazni u čitavoj državi iznosio šezdeset i pet. Ovaj broj se njegovim odlaskom, odnosno 1990. godine, popeo na četiri stotine osamdeset i četiri izvršenja. Najmlađa osoba koja je pogubljena imala je sedamnaest, a najstarija šezdeset i šest godina života (W. J. Brennan, Jr. 1986).

Na kraju možemo zaključiti da je od druge polovine XX vijeka Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država iskazao stav prema kojem se za regulisanje ovog pitanja mora angažovati i federalni sudski aparat. U tom pravcu sud je svojim presudama uticao na promjene državnih zakona. Stav suda uticao je i na odluku Kongresa Sjedinjenih Američkih Država koji 1994. godine donosi Federalni zakon o smrtnoj kazni (The Federal Death Penalty Act of 1994) koji je uticao na sistem krivičnog kažnjavanja. Svojim presudama sud je posebnu pažnju posvetio olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje utiču na odluke državnih sudova. U ovoj oblasti sud je automatski obuhvatio i pitanja koja se odnose na selekciju porotnika. Mišljenja Vrhovnog suda dovele su do promjene državnih zakona koji su regulisali izbor porotnika. U nekim slučajevima državni zakoni su proglašeni neustavnim jer nisu precizno definisali status i izbor onih porotnika koji su iskazali moralne dileme oko izricanja smrtne kazne (H. Kermit, L. 2002).

Za razliku od drugih značajnih oblasti, Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u ovoj oblasti iskazuje i znakove slabosti i nemogućnosti rješavanja ovog pitanja. Postojeće stanje u pogledu pravnog pozicioniranja smrtne kazne ukazuje na zaključak da je sud u velikoj mjeri bio izložen političkom pritisku, ali i ideološkoj borbi različitosti mišljenja. Danas u Sjedinjenim Američkim Država većina gađana podržava smrtnu kaznu (S. F. Smith 2008). Na kraju, pitanje smrtne kazne ostalo je otvoreno i njeno rješavanje nalazi se u rukama budućeg sastava Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država. Možemo pretpostaviti da će sud pokušati da ovu pravnu problematiku detaljnije reguliše u smislu da se ova kazna izriče u vrlo specifičnim slučajevima i pod odgovarajućim okolnostima. Politička praksa Sjedinjenih Američkih Država poznaje i mogućnost donošenja novog

amandmana na Ustav iz 1787. godine koji bi trebao definitivno okončati status smrtne kazne.

Nastavak teksta sadrži abecedni spisak država koje i danas praktikuju smrtnu kaznu. Uz navedenu državu nalazi se kratki opis načina izvršenja smrtne kazne.

Alabama (Alabama) – pogubljenje električnom energijom (Electrocution) odnosno električna stolica (Electric Chair),²⁷

Ajdaho (Idaho) – streljački stroj za izvršenje strijeljanja (Firing Squad) i smrtonosna injekcija,

Arizona (Arizona) – gasna komora (Gas Chamber)²⁸ i smrtonosna injekcija Lethal Injection),²⁹

Arkanzas (Arkansas) – električna stolica i smrtonosna injekcija,

Delever (Delever) – smrtonosna injekcija,

Džordžija (Georgia) – električna stolica,

Florida (Florida) – električna stolica,

²⁷ Električna stolica nastala je tokom kasnog XIX vijeka kao jedan od načina izvršenja smrtne kazne. Prva osoba koja je pogubljena na električnoj stolici bio je zatvorenik Vilijam Kemler (William Kemmler) iz Nju Jorka. Pogubljenje se izvršilo 1890. godine nakon što je Vrhovni sud odbio pomilovanje. Ova stolica funkcioniše po principu elektroda koje se povezuju sa tijelom i kroz koje se pušta električni potencijal jačine dvije hiljade volti sa amperažom u rasponu od pet do sedam ampera. Prema novijim medicinskim studijama, ovaj način izvršenja smrtne kazne ne prouzrokuje trenutačnu i bezbolnu smrt. Opširnije vidjeti: Hall, L. Kermit (2002), *The Oxford Companion to American Law*, Oxford University Press, New York, str. 251.

²⁸ Gasna komora pojavila se u Sjedinjenim Američkim Državama tokom dvadesetih godina prošlog vijeka. Prva osoba koja je pogubljena u gasnoj komori bio je zatvorenik Gi Jon (Gee Jon), 8. februara 1924. godine. Ova komora sastoji se od posebne hermetički zatvorene male prostorije u kojoj se nalazi stolica ili sto namijenjen za zatvorenika. Prilikom izvršenja smrtne kazne osoba se pričvršćuje na stolicu ili sto ispod kojeg se nalaze posebne komore u kojima je smrtonosni gas. Nakon zatvaranja komore u unutrašnjost se ispušta određena količina gasa. Tom prilikom koriste se hidrogen cijanid, karbondioksid ili karbonmonoksid. Po izvršenju kazne ponovo se ispušta posebna vrsta gasa odnosno bezvodni amonijak kako bi se neutralizovali raniji gasovi. Opširnije vidjeti: <http://www.capitalpunishmentuk.org/gaschamber>, od 16. 10. 2019. godine.

²⁹ Sjedinjene Američke Države poznaju smrtonosnu injekciju od 1982. godine. Ovaj način izvršenja smrtne kazne odvija se kroz nekoliko faza. Prva se sastoji od ubrizgavanja fiziološke otopine osuđeniku koji je pričvršćen za stolicu ili sto. Ova otopina ubrizgava se kroz dvije igle. Nakon toga pristupa se ubrizgavanju natrij tiopentala koji uspavljuje. Naredna faza je ubrizgavanja pankuronium bormida koji paralizuje i zaustavlja disanje i posljednja faza je ubrizgavanje kalijeva klorida koji zaustavlja rad srca. Opširnije vidjeti: <http://www.amnestyusa.org/death-penalty/lethal-injection>. Stranici se pristupilo 16. 10. 2019. godine. Opširnije o načinima izvršenja smrtne kazne vidjeti: Richard C. Dieter (2008) „Methods of Execution and Their effect on the use of the Death Penalty in the United States“ *Fordham Urban Law Journal*, Vol 35., No.4. str. 789–816.

Ilinois (Illinois) – smrtonosna injekcija,
Indijana (Indiana) – električna stolica,
Juta (Utah) – vojni odred za izvršenje strijeljanja i smrtonosna injekcija,
Južna Dakota (South Dakota) – smrtonosna injekcija,
Južna Karolina (South Carolina) – električna stolica,
Kalifornija (California) – gasna komora i smrtonosna injekcija,
Kanzas (Kansas) – smrtonosna injekcija,
Kentaki (Kentucky) – električna stolica,
Kolorado (Colorado) – smrtonosna injekcija,
Luizijana (Louisiana) – smrtonosna injekcija,
Merilend (Maryland) – gasna komora,
Misisipi (Mississippi) – gasna komora i smrtonosna injekcija,
Misuri (Missouri) – smrtonosna injekcija,
Montana (Montana) – vješanje i smrtonosna injekcija,
Nebraska (Nebraska) – električna stolica,
Nevada (Nevada) – smrtonosna injekcija,
Nju Džersi (New Jersey) – smrtonosna injekcija,
Nju Hempšir (New Hampshire) – smrtonosna injekcija,
Nju Jork (New York) – smrtonosna injekcija,
Nju Meksiko (New Mexico) – smrtonosna injekcija,
Ohajo (Ohio) – električna stolica i smrtonosna injekcija,
Oklahoma (Oklahoma) – smrtonosna injekcija,
Oregon (Oregon) – smrtonosna injekcija,
Pensilvanija (Pennsylvania) – smrtonosna injekcija,
Roud Ajlend (Rhode Island) – električna stolica,
Sjeverna Karolina (North Carolina) – gasna komora i smrtonosna injekcija,
Teksas (Texas) – smrtonosna injekcija,
Tenesi (Tennessee) – električna stolica,
Vajoming (Wyoming) – smrtonosna injekcija,
Vašington (Washington) – vješanja i smrtonosna injekcija i
Virdžinija (Virginia) – električna stolica i smrtonosna injekcija.

Zaključak

Rad pod naslovom „Smrtna kazna: Primjer Sjedinjenih Američkih Država (*Furman v. Georgia* i *The July 2nd Cases*)“ odnosi se na istraživanje prakse Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država. Istraživanjem je utvrđeno da je ova kazna postojala u kolonijalnom periodu i da je praktikovana u specifičnim slučajevima. U rada se posebna pažnja posvetila statusu smrtne kazne unutar postojećeg pravnog sistema. Istraživanje je obuhvatilo poznati

predmet *Furman v. Georgia* iz 1972. godine koji je doveo do reforme krivičnog materijalnog prava. Spomenuti predmet ima status ključnog slučaja druge polovine XX vijeka. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država je predmet *Furman v. Georgia* iskoristio da smrtnu kaznu okarakterise kao neustavnu. Presuda je uticala na proces izmjene postojećeg krivičnog (materijalnog) prava u nizu država. Mnoge države su usaglasile zakone sa presudom suda i izvršile reformu krivičnog prava. Tokom devedesetih godina prošlog vijeka sud je svojim presudama izvršio snažan pritisak i na Kongres Sjedinjenih Američkih Država. Politički pritisak i ideološka mišljenja uticala su na odluku Kongresa da 1994. godine donese Federalni zakon o smrtnoj kazni (The Federal Death Penalty Act of 1994) koji je imao snažan uticaj na sistem krivičnog kažnjavanja. Međutim, nakon spomenutog predmeta sud je imao priliku da se ponovo oglasi o statusu smrtne kazne. To je učinjeno u predmetima koji su u historiji prava Sjedinjenih Američkih Država poznati kao predmeti drugog jula (The July 2nd Cases). Ovi predmeti su ponovo uticali na zakonodavna tijela država članica federacije da preispitaju status smrtne kazne. Nakon 1972. godine broj izvršenih smrtni kazni je znatno smanjen, ali nakon spomenutih predmeta iz drugog jula smrtna kazna ponovo je postala pitanje broj jedan. Istraživanjem je utvrđeno da je pitanje smrtne kazne vrlo aktuelno i danas, te da je stanovništvo duboko podijeljeno u pogledu statusa ove kazne. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država je u oblasti koja se odnosi na smrtnu kaznu iskazao slabost i nemogućnosti rješavanja spomenutog pitanja. Na kraju, ovo je dovelo do toga da je pitanje smrtne kazne još uvijek otvoreno. Konačno rješavanje smrtne kazne ima samo dva moguća načina. Prvi je aktivna uloga Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država i nova interpretacija ustavnog teksta. Drugi način je donošenje novog amandmana na Ustav iz 1787. godine. Drugi način moguć je uz vrlo aktivnu ulogu posebnih tijela ili organizacija koje su u stanju izvršiti snažan politički pritisak. Na kraju rada nalazi se abecedni spisak država koje posjeduju smrtnu kaznu i koje nisu izvršile adekvatne reforme krivičnog materijalnog prava. Navedeni spisak sadrži i kratke napomene koje se odnose na način izvršenja smrtne kazne.

Literatura

1. Amar, Akhil, Reed (1994) „Fourth Amendment First Principles”, *Harvard Law Review*, Vol. 107, str. 757–819.
2. Amar, Akhill, Reed (2005) *America's Constitution-A biography*, Random House, New York, str. 492.

3. Applebome, Peter (1961) „Georgia Inmate Is Executed After 'Chaotic' Legal Move“, *The New York Times*.
4. Banner, Stuart (2002) *The Death Penalty – an American History*, Harvard University Press, str. 282.
5. Biklé, Henry Wolf (1924) „Judicial determination of questions of fact affecting the Constitutional validity of legislative action“, *Harvard Law Review*, Vol. 38., str. 12–28.
6. Billings, Warren M. (2007) „Law in the Colonial South“, *The Journal of Southern History*, Vol. LXXIII, str. 604–616.
7. Brennan, William, J. Jr. (1986) „The 1986. Oliver Wendell Holmes, Jr. Lecture-Constitutional adjudication and the Death Penalty; A View from the Court“, *Harvard Law Review*, Vol. 100., str. 314–315.
8. Breyer, Stephen (2009) „Guardian of the Constitution“, *Vital Speeches of day*, Vol 75., str. 57–64.
9. Burnham, William (2002) *Introduction to the law and legal system of the United States*, West Group, str. 67–70.
10. Chemerinsky, Erwin (2003) *Federal Jurisdiction*, Aspen Publishers, New York, str. 86–90.
11. Colin, Peter. H. (2002) Rječnik vlade i politike, Ars libri.
12. Dieter, Richard, C. (2008) „Methods of Execution and Their effect on the use of the Death Penalty in the United States“, *Fordham Urban Law Journal*, Vol 35., No. 4., str. 789–816.
13. Encyclopaedia Britannica (1963), Volume 3, 7,5 i 10, Encyclopaedia Britannica, INC. William Benton, London.
14. Epstein Lee, Walker G. Thomas (2007), *Constitutional Law for a changing America – Rights, Liberties, and Justice*: CQ Press, Washington.
15. Farnsworth, E. Allan (1996) *An introduction to the Legal System of the United States*, Oceana Publications, INC, New York.
16. Festić, Raifa (1996) „Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država između Ustava i stvarnosti“, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu*, XXXIX, str. 81–94.
17. Finkelman, Paul (2009) „John McLean: Moderate Abolitionist and Supreme Court Politician“, *Harvard Law Review*, Vol. 62., str. 519–565.
18. Friedman, Lawrence, M (1993) *Crime and Punishment in American History*, Basic Books, New York, str. 318.
19. Friedman, Lawrence, M, (2002) *American Law in the 20th Century*, Yale University Press, New Haven and London, str. 220.
20. Glenn, H. Patrick (2010) *Legal Traditions of the World*, Oxford University Press, New York, str. 200.
21. Halapić, Edin (2002) „Codex Hammurabi“, *Godišnjak Pravnog fakulteta*, XLV, str. 425–429.
22. Halapić, Edin (2005) *Vrhovni Sud Sjedinjenih Američkih Država (1790–2005)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, str. 267–269.
23. Hall, Kermit L. (2002) *The Oxford Companion to American Law*, Oxford University Press, New York, str. 84.

24. Hoffman, Joseph, L. (1993) „Is Innocence Suffocant? An Essey on the U.S. Supreme Court's Continuing Problems with Federal Habeas Corpus and the Death Penalty“, *Indiana Law Review*, Vol. 68., str. 123.
25. Hoffmann, Joseph, L (2000) „Substance nad Procedure in Capital Cases: Why Federal Habeas Court Should Review the Merits of every Death Sentence“, *Texas Law Review*, Vol. 78, str. 1774.
26. Knake, Renee (2018) „Abolishing Death“, *Duke journal of Constitutional Law& Public Policy*, Vol. 13, str, 2.
27. Liebman, James, S. (2007) „Slow dancing with death: The Supreme Court and Capital Punishment, 1963-2006“, *Columbia Law Review*, Vol. 107, str. 14.
28. Liebman, James,S, Fagan,Jeffrey, West, Valerie and Loyd, Jonathan Loyd (2000) „Capital Attrition: Error Rates in Capital Cases, 1973-1995“, *Texas Law Review*, Vol. 78, str. 1848.
29. Macmillan English dictionary-CD ROM (2004), Macmillan Education, Oxford.
30. Osborn's concise Law dictionary-ninth edition (2001), Sweet&Maxwell, London.
31. Pravna enciklopedija (1979), Savremena administracija, Beograd.
32. Pravna enciklopedija 1 (1985), Savremena administracija, Beograd.
33. Pravni leksikon (1964), Savremena administracija, Beograd.
34. Randall L. Kennedy, Randall, L. (1989) „*McCleskey v. Kemp*: Race, Capital Punishment and the Supreme Court“, *Harvard Law Review*, Vol. 10, str. 1398.
35. Sarat, Austin (2019) *The Death Penalty on the Ballot: American Democracy and the Fate of Capital Punishment*, Cambridge University Press, New York.
36. Smith, David Michael (2001) „The Death Penalty Capital ot the Western World“, *Peace Review*, Vol. 13, str. 495.
37. Smith, F. Stephen (2008), „The Supreme Court and the politics of Death“, *Virginia Law Revie*, Vol. 94., str. 286.
38. Steoff, Rebecca (2008) *Supreme Court Milestones, Furman v. Georgia*, Marshall Cavendish-Benchar, New York, str. 26.
39. Stevenson, Bryan (2015), *Just Mercy: Astory of Justice and Redemption*, Spiegel&Grau, New York.
40. The Encyclopedia Americana (1964) Volume VII, XXII, XXIII,XXV, XXVII, Americana Corporation, New York
41. Vukičević, Branko (2003) Dictionary of Law, Jezikoslovac, Beograd.
42. Whitman, Claudia (2001) „The Death Penalty as the will of People“, *Peace Review*, Vol. 13, str. 520–521.